

ethics doen het goed en wie van u zou van zichzelf durven zeggen dat hij/zij geen wereldburger is? In *De wereldburger bestaat niet. Waarom de opstand der elites de samenleving ondermijnt* analyseert René Cuperus kritisch de globaliseringshype en biedt hij flink weerwerk tegen een eenzijdig optimisme. Zijn boek neemt stelling tegen de neoliberale veranderingsideologie en tegen een naïef, ondoordacht globaliserings-, Europa- en multiculturalismeverhaal. Dat iedereen een wereldburger moet worden, wordt ontmaskerd als een elitaire gedachte die, als we niet opletten, gevaarlijk ontwrichtende gevolgen kan hebben.

De elites krijgen een stevige veeg uit de pan. Ze zijn onthecht en “losgezongen”. Ze propageren kritiekloos een grenzeloze, flexibiliserende en steeds veranderende wereld, maar hebben onvoldoende oog en ontlopen zo hun verantwoordelijkheid voor diegenen die het verhaal van verandering, migratie en globalisering nauwelijks kunnen volgen. Bovendien gaat het streven naar wereldburgerschap ten koste van de eigen (nationale) identiteit en van particuliere sociale verbanden die mensen nodig hebben om hun leven betekenis te geven én om solidariteit met anderen mogelijk te maken.

Dit is ook de betekenis van de ondertitel: de globaliserings- en flexibiliseringsopstand van de elites is een aanslag op de sociale cohesie die broodnodig is om een democratie, en zeker een verzorgingsstaat, mogelijk te maken. We mogen de eigen (nationale) identiteit niet ontkennen, we moeten ze juist in ere houden en op een open manier versterken omdat het een noodzakelijk bindmiddel is dat solidariteit tussen mensen mogelijk maakt. Dit is het “progressieve dilemma tussen solidariteit en diversiteit” waar links tot hertoe geen oog voor had, zegt Cuperus. Men heeft de spanning niet gezien tussen het streven naar een solidaire samenleving enerzijds en het anderzijds ondersteunen van een idee van multiculturalisme en wereldburgerschap die de sociologische mogelijkhedenvoorwaarde voor een solidaire samenleving ondergraaft. Cuperus neemt het standpunt in van de “kosmopolitische patriot” en bepleit een zoektocht tussen wereldburgerschap en kleinburgerschap. Hij sluit op dat punt nauw aan bij de politieke filosofische positie van het “liberaal nationalisme” zoals dat al meer dan tien jaar door

[B] **HOEVEEL GLOBALISERING VERDRAGEN WIJ?
RENÉ CUPERUS OVER ELITES**

Niemand zal het ontkennen: de globalisering bepaalt ons leven, ons wereldbeeld en onze samenleving. We hebben steeds meer mogelijkheden om onze grenzen te verleggen, internationale contacten uit te bouwen en buitenlandse markten aan te spreken. De media brengen de wereld in onze huiskamer, migratie brengt de vreemdeling in onze wijk en de internationale handel brengt uitheemse producten in onze winkelrekken. Er zijn tal van internationale instanties en (uitwisselings-)programma's die ons het gevoel geven dat we steeds meer wereldburgers worden en dat we daar ook wel bij kunnen varen. Concepten als *global governance*, *global village*, *world democracy* & *global*

Foto Christiaan Krouwels.

ondermeer W. Kymlicka, D. Miller en Y. Tamir wordt verdedigd. Deze auteurs gebruikt Cuperus echter niet, maar hij bedient zich wel van andere bekende auteurs om zijn stellingen kracht bij te zetten: Christopher Lasch, Paul Scheffer, Hendrik Jan Schoo, Ian Buruma, Kwame Anthony Appiah, Benjamin Barber, Richard Sennett, Amos Oz, Rüdiger Safranski, Jean-Marie Guéhenno, Robert Putnam en Mark Elchardus.

Ook de sociologen Ferdinand Tönnies en Emile Durkheim doen mee. Zij hebben erop gewezen dat de maatschappelijke verandering aan het begin van de twintigste eeuw van traditionele dorpsgemeenschap naar een moderne, meer anonieme stadssamenleving (of geleerder van *Gemeinschaft* naar *Gesellschaft*) niet zonder sociale en culturele spanningen is kunnen verlopen. Cuperus suggereert dat we nu getuige zijn van een nieuwe ingrijpende overgang: een transitie naar multicultureel wereldburgerschap. Het kan niet anders dan dat deze transitie van *Gesellschaft* naar *globale, multikulturelle Gesellschaft* ook sociale en culturele fricties en conflicten met zich meebrengt.

Cuperus wijst op het toegenomen maatschappelijk wantrouwen en onbehagen (die de massamedia dan nog eens uitvergroot reproduceren) die resulteert in een nieuwe culturele breuklijn tussen toekomstoptimisten (voornamelijk “de elite”) en toekomstpessimisten (voornamelijk “het volk”). Voor heel wat mensen komen de maatschappelijke gevolgen van globalisering erg bedreigend over. Bovendien voelt men zich aan zijn lot overgelaten omdat er geen degelijk politiek verhaal is dat de onzekerheid en angst van mensen ernstig neemt. Wie blind is voor deze andere kant van de globaliseringsmedaille leeft niet in de werkelijke wereld en kan onmogelijk de samenleving(sproblemen) van deze tijd begrijpen. Het is precies voor dit soort blindheid dat de culturele, economische en politieke elites streng op de vingers worden getikt.

Cuperus illustreert zijn analyse aan de hand van het “Misverstand Globalisering”, “Misverstand Europa” en “Misverstand Multiculturele Samenleving”. Het misverstand bestaat er telkens in dat de elite deze evoluties anders ervaart en voorstelt dan de bevolking. Globalisering, Europa en multicultuur

zijn voor de bevolking veel minder dan voor de elites hoera-concepten. Integendeel, ze zijn bedreigend en vervreemdend. Bovendien wordt elke kritiek in de kiem gesmoord door een (politiek correct) elitair denken. Wie tegen de globalisering en de idee van wereldburgerschap is, wordt ervan verdacht een kneuterige nationalist te zijn; wie zich ongemakkelijk voelt bij de immigratie en de manier waarop mensen zich (niet) integreren, krijgt al snel het etiket racist opgeplakt. Ook inzake Europa is kritiek moeilijk. Er heerst een “ideologie van het europisme” die voorschrijft dat alles wat de EU aanleeft, toegejuicht moet worden. En als je tegen bent en je kunt dat kenbaar maken via een referendum, dan negeert men dat signaal en gaat verder alsof er niets gebeurd is. Het boek toont ook aan dat het succes van het (linkse en rechtse) populisme tegen deze achtergrond begrepen moet worden. De populismecrisis is een reactie op het genoemde transformatieproces waarbij de bevolking zich afzet tegen de neoliberale globalisering, de massamigratie, het naïeve multiculturalisme en het transnationale Europa. Populisme fungeert volgens Cuperus als rooksignaal van een reële maatschappelijke kortsluiting en insisteert op een legitieme correctie op het “verdocterandiseerde” politiek-maatschappelijk bestel. Populisme moet als een concept met twee gezichten begrepen worden. Het gaat om een gevaarlijk, potentieel antidemocratisch verschijnsel, maar het moet als radicale democratische aanklacht serieus genomen worden. Het populisme mag niet gebanaliseerd worden als een nietszeggend tijdelijk fenomeen, maar tegelijk mag/kan het ook niet als oplossing dienen. Het is immers geen tegengif voor het wantrouwen, maar een exploitatie ervan. Politiek gematigde krachten staan daarom voor een dubbele taak. Ze moeten het populisme, zeker in een autoritaire en onverdraagzame vorm, bestrijden, en tegelijk moeten ze de oorzaken van het populisme serieus nemen en oplossingen formuleren voor de reële onzekerheid die mensen in de armen van het populisme drijft.

De auteur van het boek is politiek niet neutraal. Cuperus is internationaal ideoloog van de Wiardi Beckman Stichting van de Nederlandse PvdA. Hij is “sociaaldemocraat van beroep”. Cuperus schrijft dan ook met bezorgdheid en engagement ten aanzien

van de sociaaldemocratie maar spaart daarbij zijn kritiek niet. Het boek is in het bijzonder interessant voor mensen die de sociaaldemocratische kijk op de samenleving genegen zijn, maar Cuperus spreekt zeker een breder publiek aan. Zijn analyse is verhelderend voor iedereen die de samenleving wil begrijpen. Hoe we nu met zijn analyse politiek aan de slag moeten, daar komen we minder over te weten. Het beleidsadvies is voor een volgend boek, zo belooft hij ons. Ik kijk er alvast naar uit, want Cuperus kan schrijven en getuigt van een gezonde kijk op onze samenleving.

PATRICK LOOBUYCK

RENE CUPERUS, *De wereldburger bestaat niet. Waarom de opstand der elites de samenleving ondermijnt*, Bert Bakker, Amsterdam, 2009, 343 p.